

پژوهشی بر

عقدنامه های دوره قاجار زنجان

تألیف:

پرستوی اندرو

بهمن خطیبی

مکان کتاب

تهران ۶۸

سرشناسه	قاسمی اندرود، پرستو، ۱۳۵۳.
عنوان و نام‌پدیدآور	پژوهشی بر عقدنامه‌های دوره قاجار زنجان / تألیف: پرستو قاسمی اندرود
مشخصات نشر	- بهمن خطیبی
مشخصات ظاهری	زنجان: نیکان کتاب، ۱۳۹۵
شابک	۳۰۰ ص: مصور، جدول.
وضعیت فهرست‌نویسی	۴-۴۱۲-۱۹۶-۹۶۴-۹۷۸
یادداشت	فیفا:
موضوع	کتابنامه.
موضوع	زنشویی -- ایران -- قباله‌ها -- تاریخ -- قرن ۱۳ و ۱۴ ه.ق.
موضوع	Prenuptial agreements -- Iran -- History -- 19-20th century:
موضوع	زنشویی -- ایران -- زنجان -- قباله‌ها -- تاریخ
موضوع	Prenuptial agreements -- Iran -- Zanjan -- History:
شناسه افزوده	خطیبی، بهمن، ۱۳۴۴ -
رده‌بندی دیوئی	۳۹۲/۵۰۹۵۵۳۴:
رده‌بندی کنگره	GT ۲۷۷۴ / ۱۳ ز ۹ ۱۳۹۵:
شماره کتابشناسی ملی	۴۳۹۳۱۵:

پژوهشی بر عقدنامه‌های دوره قاجار زنجان / تألیف: پرستو قاسمی اندرود - بهمن خطیبی

امور فنی: انتشارات نیکان کتاب

طراحی جلد: آتلیه سگال

لیتوگرافی: ولیعصر

چاپ اول: تابستان ۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵.۰۰۰ تومان

شابک: ۴-۴۱۲-۱۹۶-۹۶۴-۹۷۸

دفتر نشر:

زنجان، چهارراه سعدی، روبروی بانک پاسارگاد، کوچه باقری، ساختمان سپهر، واحد ۴

تلفکس: ۰۲۴-۳۲۳۳۵۵۴۱-۲

Email: Nikanketab@yahoo.com

www.chaponashr.ir/nikanketab

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
..... مقدمه	۹
..... عقدنامه‌های مورد مطالعه دوره قاجار زنجان همراه با بازخوانی	۱۷
ع / ۱ / رجب المرجب سنه ۱۲۱۳ هـ	۱۸
ع / ۲ / ذی حجه الحرام سنه ۱۲۵۱ هـ	۲۱
ع / ۳ / جمادی الثانی سنه ۱۲۵۲ هـ	۲۴
ع / ۴ / شوال المکرم سنه ۱۲۶۵ هـ	۲۶
ع / ۵ / ربیع الاول سنه ۱۲۶۸ هـ	۲۹
ع / ۶ / شعبان المعظم سنه ۱۲۶۸ هـ	۳۱
ع / ۷ / شعبان المعظم سنه ۱۲۷۸ هـ	۳۳
ع / ۸ / ربیع المولود سنه ۱۲۸۶ هـ	۳۶
ع / ۹ / ذی‌العقده الحرام سنه ۱۲۸۸ هـ	۳۹
ع / ۱۰ / ذی‌العقده الحرام سنه ۱۲۹۰ هـ	۴۱
ع / ۱۱ / شعبان المعظم سنه ۱۲۹۰ هـ	۴۴
ع / ۱۲ / ذی حجه الحرام سنه ۱۲۹۱ هـ	۴۷
ع / ۱۳ / ذی حجه الحرام سنه ۱۲۹۲ هـ	۵۱
ع / ۱۴ / ذی حجه الحرام سنه ۱۲۹۵ هـ	۵۳

- ع / ١٥ / جمادى الثانى سنه ١٢٩٦ هـ ٥٦
- ع / ١٦ / ربيع الثانى سنه ١٢٩٧ هـ ٥٨
- ع / ١٧ / ذى حجه الحرام سنه ١٢٩٧ هـ ٦٠
- ع / ١٨ / رجب المرجب سنه ١٢٩٩ هـ ٦٣
- ع / ١٩ / ربيع الثانى سنه ١٣٠٥ هـ ٦٧
- ع / ٢٠ / ذيقعد الحرام سنه ١٣٠٧ هـ ٧٠
- ع / ٢١ / جمادى الاول سنه ١٣٠٨ هـ ٧٧
- ع / ٢٢ / سنه ١٣٠٩ هـ ٨١
- ع / ٢٣ / سنه ٣١٠ هـ ٨٣
- ع / ٢٤ / ذى الحجه الحرام سنه ١٣١١ هـ ٨٦
- ع / ٢٥ / شوال المكرم سنه ١٣١١ هـ ٩٠
- ع / ٢٦ / ذى حجه الحرام سنه ١٣١١ هـ ٩٣
- ع / ٢٧ / ذى حجه الحرام سنه ١٣١٢ هـ ٩٦
- ع / ٢٨ / ربيع الاخر سنه ١٣١٣ هـ ١٠٤
- ع / ٢٩ / شوال المكرم سنه ١٣١٣ هـ ١٠٩
- ع / ٣٠ / ذى حجه الحرام سنه ١٣١٤ هـ ١١١
- ع / ٣١ / جمادى الاول سنه ١٣١٤ هـ ١١٣
- ع / ٣٢ / ذيقعد الحرام سنه ١٣١٥ هـ ١١٦
- ع / ٣٣ / رجب المرجب سنه ١٣١٥ هـ ١١٨
- ع / ٣٤ / ربيع المولود سنه ١٣١٥ هـ ١٢١
- ع / ٣٥ / جمادى الثانى سنه ١٣١٦ هـ ١٢٦
- ع / ٣٦ / شعبان المعظم سنه ١٣١٨ هـ ١٢٨
- ع / ٣٧ / رجب المرجب سنه ١٣١٨ هـ ١٣٠
- ع / ٣٨ / جمادى الاخر سنه ١٣٢٠ هـ ١٣٣

- ع / ٣٩ / شعبان المعظم سنه ١٣٢١ هـق..... ١٣٥
- ع / ٤٠ / رجب المرجب سنه ١٣٢١ هـق..... ١٣٨
- ع / ٤١ / ربيع الاول سنه ١٣٢٢ هـق..... ١٤٠
- ع / ٤٢ / جمادى الاول سنه ١٣٢٣ هـق..... ١٤٢
- ع / ٤٣ / ذى حجه الحرام سنه ١٣٢٣ هـق..... ١٤٥
- ع / ٤٤ / جمادى الاول سنه ١٣٢٣ هـق..... ١٤٨
- ع / ٤٥ / ربيع الثانى سنه ١٣٢٤ هـق..... ١٥١
- ع / ٤٦ / ذى حجه الحرام سنه ١٣٢٤ هـق..... ١٥٣
- ع / ٤٧ / رجب المرجب سنه ١٣٢٧ هـق..... ١٥٥
- ع / ٤٨ / ذى حجه الحرام سنه ١٣٢٧ هـق..... ١٥٧
- ع / ٤٩ / رجب المرجب سنه ١٣٢٨ هـق..... ١٥٩
- ع / ٥٠ / شعبان المعظم سنه ١٣٢٨ هـق..... ١٦١
- ع / ٥١ / ذى حجه الحرام سنه ١٣٢٩ هـق..... ١٦٤
- ع / ٥٢ / ربيع المولود سنه ١٣٣١ هـق..... ١٧٠
- ع / ٥٣ / شعبان المعظم سنه ١٣٣٢ هـق..... ١٧٣
- ع / ٥٤ / جمادى الاول سنه ١٣٣٢ هـق..... ١٧٦
- ع / ٥٥ / ربيع الاول سنه ١٣٣٣ هـق..... ١٧٨
- ع / ٥٦ / رجب الاصب سنه ١٣٣٣ هـق..... ١٨٤
- ع / ٥٧ / جمادى الثانى سنه ١٣٣٤ هـق..... ١٨٦
- ع / ٥٨ / ذى حجه الحرام سنه ١٣٣٥ هـق..... ١٩٠
- ع / ٥٩ / رجب سنه ١٣٣٥ هـق..... ١٩٢
- ع / ٦٠ / ربيع المولود سنه ١٣٣٦ هـق..... ١٩٩
- ع / ٦١ / جمادى الاول سنه ١٣٣٧ هـق..... ٢٠١
- ع / ٦٢ / جمادى الثانى سنه ١٣٣٧ هـق..... ٢٠٣

ع / ۶۳ / جمادی الثانی سنه ۱۳۳۷ هـ ق	۲۰۶
ع / ۶۴ / جمادی الثانی سنه ۱۳۳۸ هـ ق	۲۰۹
ع / ۶۵ / ذی حجه الحرام سنه ۱۳۴۰ هـ ق	۲۱۲
ع / ۶۶ / ذیقعدہ الحرام سنه ۱۳۴۰ هـ ق	۲۱۵
ع / ۶۷ / محرم الحرام سنه ۱۳۴۰ هـ ق	۲۱۷
ع / ۶۸ / محرم الحرام سنه ۱۳۴۰ هـ ق	۲۱۹
ع / ۶۹ / ذی حجه الحرام سنه ۱۳۴۲ هـ ق	۲۲۳
ع / ۷۰ / جمادی الاول سنه ۱۳۴۳ هـ ق	۲۲۵
ع / ۷۱ / ربیع الاول سنه ۱۳۴۴ هـ ق	۲۳۲
ع / ۷۲ / جمادی الاول سنه ۱۳۴۸ هـ ق	۲۳۴
ع / ۷۳ / ذی حجه الحرام سنه ۱۳۵۰ هـ ق، برابر با ۱۳۱۳ هـ ش	۲۳۹
جدول شماره ۱: فهرست عقدنامه‌های مورد مطالعه دوره قاجار زنجان	۲۴۶
جدول شماره ۲: مهرها در عقدنامه‌های مورد مطالعه	۲۵۳
جدول شماره ۳: القاب ناکح و منکوحه	۲۶۶
نمایه‌ها	۲۷۱
نمایه لغات و اصطلاحات	۲۷۲
نمایه اشخاص	۲۷۷
نمایه اماکن	۲۸۵
نمایه القاب	۲۸۷
منابع	۲۹۷

مقدمه

اشتراک فراوان مضامین و اعتقاد به وحدانیت خداوند متعال و فطرت انسانی سبب شد که ایرانیان اسلام را بپذیرند. یکی از مهمترین مطالبی که دین اسلام به آن تأکید دارد امر ازدواج است که زمینه‌ساز تکامل دین برای مؤمنان می‌باشد. این ارزش دینی جهت تولد یک خانواده جدید با احساس زیبایی‌شناسی ایرانیان هم‌راست می‌گردد و به خوش‌ذوق در اسنادی که برای ثبت واقعه خوش‌یمن ظهوری ماندگار و تثبیت شده یافت. در بعضی از این اسناد علاوه بر هنر خوشنویسی، نقاشی، تذهیب بخشی از باورهای آیین سنتی، وضعیت اقتصادی اجتماعی شیوه‌های معیشت برای دستیابی به آرامش در یک پیوند مشترک به وضوح قابل مشاهده است. این اسناد تاریخی علاوه بر آنکه یک سند حقوقی هستند می‌توان به جنبه‌های هنری دوره قاجار پی برد.

عقدنامه‌های این دوره را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد:

الف- اسناد طوماری یا تک برگی که در یک برگ مستطبی به سه قسمت فوقانی سند دارای تزیینات اسلیمی و نقوش گیاهی می‌باشد، فضایی هم در سمت راست و چپ سند نیز محل قرار گرفتن مهرها و شهود تعبیه می‌شد. (اسناد شماره ۵۱ - ۳۷ - ۳۱ - ۲۶ - ۶)

ب- اسناد کتابچه‌ای که دارای چندین صفحه می‌باشد برگ اول دارای تزییناتی همانند عقدنامه‌های تک برگی می‌باشد. (اسناد شماره ۷۳ - ۷۲ - ۷۰ - ۶۸ - ۵۹ - ۵۷ - ۵۵ - ۵۱ - ۳۴ - ۲۸ - ۲۰)

دقت و ظرافت در تزیینات نکاح‌نامه‌ها همچون متون ادبی بکار رفته در آن‌ها باعث شده تا ظاهر و باطن آن‌ها زیباتر باشد (اسناد شماره ۳۷ - ۳۱ - ۱۲) نوع خط بکار رفته در این اسناد خوشنویسی و تحول آن را در این دوره تاریخی را روشن می‌سازد. متن فارسی اسناد با خط نستعلیق یا شکسته نستعلیق و متون عربی و احادیث نبوی و ائمه اطهار را به خط نسخ یا ثلث نگاشته‌اند همین‌طور از خط سیاق که

در عهد قاجار محاسبات ریاضی و مالی را با آن می‌نوشتند که علت اصلی این عمل کم شدن دستکاری و تحریف میزان مهریه یا صداق بوده است. (اسناد شماره ... و ۳۰ - ۲۹ - ۲۷ - ۲۲ - ۲۱ - ۱۹ - ۱۴ - ۱۱ - ۱۰ - ۸ - ۴ - ۳ - ۱)

ویژگی‌های متنی و محتوایی عقدنامه‌ها

تحمیدیه و متن آغازین: عقدنامه‌های این دوره بیشتر با حمد و ثنا از خداوند در قسمت بالای سند بالاتر از تزینات سلیبی و هندسی شروع می‌شود.

در برخی از عقدنامه‌ها که فاقد این خط به آغازین است پس از ذکر کلمه (هو) متن اصلی سند آغاز می‌شود سند شماره ۴۶ در قبالای ازدواج، پس از حمد و ثنا با آوردن کلمه (اما بعد) یا (بعد) نویسنده سند به بیان علت رخ دادن ازدواج پرداخته و علت را اجرای دستورات الهی در جهت بقای نسل انسان دانسته‌اند. (اسناد شماره ... و ۱۴ - ۱۱ - ۱۰ - ۸ - ۶ - ۳)

متن با چگونگی ایجاد نسل بر اساس روایت این مبین اسلام است با این مضمون الحمدلله الذی احل النکاح و المهور و حرم السفاح و الفجور و قال من من الطین ثم جعل نسله من سلاله ... (اسناد شماره ... و ۱۴ - ۱۳ - ۱۱ - ۸ - ۶ - ۳ - ۲ - ۱)

معرفی زوجین: دومین قسمت از متن عقدنامه‌های این دوره صرفاً زوجین بوده که مشخص گردیده نکاح ما بین چه افرادی منعقد شده است و از آوردن نام والدین زوجین به همراه القاب اجتماعی آن‌ها پی می‌بریم که این افراد دارای چه موقعیت اجتماعی یا از چه خانواده‌ای هستند. سند شماره ۱۸ در آن آمده که عقد مزاجت و مناکحت واقع و جاری گردید فیما بین مجدت و نجدت هم به شرکت و عظمت دستگاه نواب مستطاب غلامحسین میرزا فرزند ارجمند نواب مستطاب اشرف ارفع امجد افخم اعظم والا اسحق میرزا امیر آخور ویژگی‌ها و صفات زوجه از جمله رشیده، صالحه، مومنه، مطیعه، عقیقه جزئی از آداب معرفی زوجه بوده در سند شماره ۲۷ سنه ۱۳۱۲ ه.ق در معرفی زوجه از ۲۷ ویژگی نام برده شده مانند المخدره، الجلیله، العقیقه، المرضیه، المستوره، الکامله، البالغه، الجمیله، المعظمه، الرشیده، البکر، دره درج عصمت، زهره برج عفت، جوهره فریده بحر دریا، سلاله دودمان ملک و نوابوه، خانواده، رفعت و جلالت، ثمره باکوره، روضه سخاوت و مکرمت، زلال سرچشمه نجابت و ساقیه حوض تهیت و آفتاب فلک دولت و ماه، آسمان شوکت و سطوت، ستاره رخشنده ایوان عظمت، نواب علیه، عالیه

صداق: از بخش‌های حائز اهمیت در متن قباله‌های ازدواج مهرنامه یا صداق است که در آن میزان وجه نقد یا ملکی که می‌بایست به عنوان مهریه به زوج اعطاء گردد ذکر شده است. این رسم بیانگر توجه ویژه اسناد و قباله‌های ازدواج به جز وجه نقد از طلا، باغ، زمین و حتی پارچه ابریشم نیز به عنوان مهریه استفاده شده است در سند شماره ۱۸ سنه ۱۲۹۹ ه.ق این طور آمده است الصداق العقد مبلغ یک هزار و هفتصد تومان نقد ریال ناصرالدین شاهی بعد از صیغه و عقد مبارک مبلغ مزبور مصادره شد در مقابل نه قلم اشیاء قریه کردناپ، طلای غیرمسکوک، نقره غیرمسکوک فرش، ابریشم.

دعای اختتامیه: دعا در قباله‌ها با مضامینی که خواستار بهبود نسل بشر و توفیق یافتن زوجین در امر ازدواج و تقاضای فرزندان صالح و سالم از خداوند متعال است برای نمونه در عقدنامه شماره ۱۹ سنه ۱۳۰۵ ه.ق آمده است اللهم الف بینهما و طیب نسلهما و اوسع رزقهما و اجمع شملهما به محمد صلی الله علیه و آله الطیبین الطاهرین المصومین للمطهرین.

در پایان عقدنامه نیز تاریخ ثبت سند به صورت هجری قمری آمده است در سند ۲۱ سنه ۱۳۸۰ ه.ق متن به این صورت آمده صیغه مبارکه ایجاباً و قبولاً بینهما صدور و جریان یافت و کان ذلک فی چهارم شهر جمادی الاولی سنه ۱۳۰۸.

اهمیت عقدنامه‌های قاجار

۱. اهمیت مذهبی

عقدنامه‌های ازدواج از لحاظ مذهبی حائز اهمیت است در سند شماره ۱۸ سنه ۱۲۹۹ ه.ق سطر اول از آیه ۵۴ سوره مبارکه فرقان استفاده شده با این مضمون و هو الذی خلق من السماء بشراً فجعله نسباً و صهراً و کان ربک قدیراً در این مراسم هم فردی روحانی یا شیخ الاسلام، به عقد قاضی مجری انعقاد عقد نکاح می‌شد.

۲. اهمیت اجتماعی

هر کدام از عقدنامه‌های این دوره را می‌توان از لحاظ جامعه‌شناسی، شناسایی اوضاع و احوال اجتماعی و آداب و رسوم مورد بررسی و مطالعه قرار داد. گاهی ازدواج میان دو گروه اجتماعی - دو طایفه یا دو خاندان است این نوع ازدواج درون خانوادگی نام دارد که سبب نزدیکی بیشتر میان خویشاوندان و استحکام وضع اقتصادی اجتماعی و سیاسی آن‌ها می‌شد.

در سند شماره ۲۴ سنه ۱۳۱۱ ه.ق ناکح آقا میرزا مهدی ابن حاجی میرزا ابی عبدالله و منکوحه زرین تاج خانم صد حاجی میرزا ابوطالب بوده که نسبت این دو دخترعمو - پسرعمو بوده که نوادگان آن‌ها امروزه در زنجان به نام مرزانی هستند.

۳. اهمیت اقتصادی

صداق یا مهریه در عقدنامه‌ها شامل وجهی است که زوج می‌بایست به زوجه بپردازد به عنوان نمونه در سند شماره ۲۴ سنه ۱۳۱۱ آمده که صدق با قیمت پنج تومان نقد قران جدید الضرب پانصد تومان ۲۴ نخودی ناصری.

مطالب حقوقی در عقدنامه‌های ازدواج

الف- تأکید موقت یا دائم بودن عقد: در متن عقدنامه‌ها تأکید بر نوع ازدواج یعنی دائم یا موقت بودن بسیار مهم بوده برای نمونه در عقدنامه شماره ۴۵ سنه ۱۳۲۶ ه.ق این طرز تأکید بر مسئله شده قد جری العقد الدائم المیمون المبارک بینهما ایجاباً و قبولاً ... و یا در سند شماره ۶۷ سنه ۱۳۱۰ ه.ق عقد موقت بوده و مدت از تاریخ ورقه الی مدت نود نه سال کامل متوالی هلالی ذکر شده است که برای نام ناکح از الممتع و برای نام منکوحه از المتمعها استفاده شده است.

ب- نحوه اداء و پرداخت صداق: برای تحویل مهریه به زوجه در متن عقدنامه‌ها سه شیوه تعیین شده است.

۱. تمامی میزان صداق در هنگام جاری شدن صیغه عقد نکاح پرداخت شده است.

۲. صدای تماماً بر ذمه زوج بوده به این معنی که مبلغ صدای در نزد زوج امانت است. در سند شماره ۶ سنه ۱۲۶۸ ه.ق آمده که صدای مرقوم در ذمه ناکح المزبور باقی است که باید عند مطالبته عنه رد به منکوحه سازد.

۳. بخشی از صدای نقداً پرداخت و بقیه در ذمه زوج است در سند شماره ۱۶ سنه ۱۲۹۷ ه.ق به این صورت آمده که الصدای مبلغ معین القدر و الوصف سی تومان ریال ناصرالدین شاهی ۲۴ نخودی رایج الواصل مبلغ سه تومان ریال ناصریه و باقی در ذمه زوج مزبور ثابت است. غیر از این سه مورد، در زمانی که امر طلاق رخ دهد متناسب با چگونگی پرداخت صدای از واژه عندالمطالبه یا عندالاستطاعه استفاده شده که در مورد اول یعنی عندالمطالبه زوج می‌بایست تمامی مبلغ صدای را پرداخت کند مانند سند ۴۸ سنه ۱۳۲۷ ه.ق که به این صورت آمده الصدای مبلغ صد و پنجاه تومان پول قران رایج که پنجاه تومانش واصل و صد تومانش بر ذمه ناکح معظم له باقی است که عندالمطالبه کارسازی نماید.

در مورد عندالاستطاعه نیز در سند شماره ۵ سنه ۱۲۶۸ ه.ق به این صورت آمده است الصدای معین مبلغ بیست تومان نقد ریال ناصرالدین شاهی وجه رایج معامله مضروب و مسکوک به انضمام یک شعیر ملک از جمله نود و شش شعیر ملک قیه بزرگ با جمیع توابع و لواحق بر ذمه ناکح است عندالسیر و الاستطاعه ادا نماید.

قواعدی که قبالة نکاح یا عقدنامه‌ها را به سندی حقوقی تبدیل می‌کرد:

الف- **شهود:** وجود شاهدان جهت قانون‌مندی مراسم ازدواج مطابق با قوانین الهی ضروری بود و صیغه نکاح زمانی جنبه اجرایی و حقوقی می‌گرفت که شاهدانی سجد آن را تأکید می‌کردند. این شاهدان از بین افراد مورد اعتبار و احترام محلی و بزرگان خانواده انتخاب می‌شد. آن‌ها با حضور خود دعای خیر را تأکید داشتند. شهود بیشتر در اسناد طوماری یا تک برگی در قسمت فوقانی و سمت راست مهر می‌زدند و در عقدنامه‌های کتابچه‌ای صحنه شاهدین در صفحات میانی ذکر می‌شد.

برای نمونه در سند شماره ۵۱ سنه ۱۲۶۸ در قسمت فوقانی سند این متن به چشم می‌خورد.

قد صدر منی الایجاب و القبول المناکحه المیمونه بینهما مافصل فیه سجع مهر علی الموسوی در سند شماره ۶۳ سنه ۱۳۳۷ ه.ق آمده مراتب مسطورہ صحیح است عبده محمدحسن مبارک است انشا الله عبده محمد.

ب- مهر اسناد: مهرها از مهمترین اشکال اسناد تاریخی هستند که به اندازه خود قباله نکاح دارای اهمیت است. مهرهای حک شده بر عقدنامه‌ها دو نوع بودند یکی مهر کوچک ساده که بیضی شکل بود که به مهر دست خطی شناخته می‌شد. دیگری مهر انگشتی که سجع آن‌ها با خط نستعلیق بود. سجع مهر در بردارنده نام شخص و گاه در بردارنده اشارات مذهبی بوده است. (احتشامی، ۱۳۳۹، ص ۵۳، ۲۱۴-۲۴۵) از ویژگی‌های دیگر مهرها تاییدیه‌ای بر حقانیت و اعتبار سند می‌باشد.

در سند شماره ۲۰ سنه ۱۳۰۷ ه.ق که به صورت کتابچه‌ای است شاهد با این مضمون متن و مهر را به یادگار گذاشته است. هر حسبما له و قعما رقم در فیه الداعی عقد مناکحه مبارکه بمبارکی آقا میرجناب مستطاب آقای آقا سید محمد... علیه علیه جمیله خانم بصدای دو دانگ تمام از شش دانگ هلیل آباد زنجان مع التوابع ایجاب اقعند انشاء الله مبارک و میمون است فی هشتم ذیقعد ۱۳۰۷. سجع مهر بیضی شکل با خط نستعلیق عبده سید زیر العابدین ابن ابوالقاسم الحسنی الحسینی (۱۲۸۱).

مطالب اجتماعی و فرهنگی ذکر شده در عقدنامه‌های ازدواج

الف- ساعات سعد و نحس: مراسم ازدواج زمان آن متناسب با پیروی از اصول خاصی بوده این که تاریخ عقد میمون است یا نحس در سند شماره ۲۸ سنه ۱۳۱۳ ه.ق این متن دیده می‌شود. علیهذا در اسعد زمان و احسن اوان که تباعد نحسین و قران معین بود بقعه دار خود درآورد. همین‌طور در سند شماره ۵۵ سنه ۱۳۳۳ ه.ق آمده که لهذا در بهترین وقتی از اوقات و خیرتر ساعاتی از ساعات عقد مناکحه دائمه شرعیه مزواجه اسلامیه به تحقق و صحت انجامید.

ب- القاب طرفین نکاح: یکی از مهمترین منابع تحت بررسی سلسله مراتب اجتماعی و فرهنگی جامعه گذشته است. در دوره قاجار برای طبقات مختلف اجتماع القاب و عناوینی خاص داده می‌شد. به عنوان مثال آقا لقبی بود که به سادات گفته می‌شد. میرزا در عهد قاجار نشانه شاهزادگی فرد بود علی میرزا، تقی میرزا و هر کسی که مختصر سواد داشت را نیز میرزا می‌گفتند مانند میرزا محمد، میرزا کریم لقب آخوند هم ویژه علمای برجسته و مجتهدین بود. (علی صوفی، سام، ۱۳۹۵، ص ۱۷۸)

اثر حاضر پژوهشی است درباره عقدنامه‌های دوره قاجار زنجان که اولین پژوهش مدون در حوزه مطالعات تاریخی استان زنجان است. در مطالعه این اسناد تمامی مطالب و مهرها به صحیح‌ترین روش، به شیوه سطر به سطر بازخوانی شده و در انشاء جملات اسناد به جهت حفظ اصالت متن سعی گردیده که

هیچ‌گونه تغییری در متن صورت نگیرد و کلماتی که از بین رفته یا ناخوانا هستند در داخل قلاب آورده شده است. برنامه‌ریزی جهت جمع‌آوری و مطالعه عقدنامه‌های دوره قاجار زنجان از سال ۱۳۸۸ شروع و تاکنون ادامه داشته است که با همکاری تاریخ‌دوستان و صاحبان اسناد این مهم انجام شد. در این کتاب ۷۳ عقدنامه طوماری و کتابچه‌ای مورد بررسی و بازخوانی قرار گرفته که قابل ذکر است عقدنامه شماره ۷۲ و ۷۳ متعلق به دوره پهلوی است که به علت متن زیبا و ارزش هنری آن در این کتاب گنجانده شده است همین طور جای دارد از اداره کل میراث فرهنگی صنایع‌دستی و گردشگری استان زنجان و آقایان عبدالعزیز قائمی، محمدحسین ذوالفقاری، مرتضی صمیمی‌فرد، سیدعلی زرگری، حاج علی ذبیحیان، مصطفی حکمی، ناصر مسین‌خانی، محمدجواد شقاقی، سعید رومی، مسعود بیات، جلال حنیف، علی‌اصغر امینیان، خاندان سعیدی، ستار خدابخش، عبدالرحیم رهنما، شاهرخ شهبازی، محسن میرزایی و خانم‌ها رزیتا ساپچی و اکرم السادات مریدی که ما را در این مسیر همراهی کردند کمال تشکر را داشته باشیم.

پرستو قاسمی/اندروود - بهمن خطیبی

بهار ۹۶